

**IV. PRODUKCJA I KONSERWACJA / PRODUCTION
AND CONSERVATION**

Obiekty / Objects

121. Globus edukacyjny z plastyczną rzeźbą terenu, A. Kowalczyk, TDE Olsztyn 2004/
Educational globe with plastic relief of ground, A. Kowalczyk, TDE Olsztyn 2004 [AK]
122. Pantograf / *Pantograph* [MUJ]
123. Budowa globusa / *Globe structure* [WF]
124. Urządzenie do naprawy globusów / *Device to reparation of globes* [WF]
125. Werniksowanie kuli / *Varnish of globe* [WF]

Plansze / Posters [MT]

126. Globus edukacyjny z plastyczną rzeźbą terenu / *A educational relief globe*
127. Jak powstaje globus / *How a globe is made*
128. Mapy globusowe / *The globe maps*
129. Pantograf / *Pantograph*
130. Konserwacja globusów / *Conservation of globes* [WF]
131. Badanie rentgenowskie konstrukcji globusa / *X-ray test of globe construction* [WF]
132. Czyszczenie powierzchni kuli / *Cleaning of globe surface* [WF]
133. Typowe uszkodzenia globusów / *Typical damage of globes* [WF]
134. Rekonstrukcja mapy / *Reconstruction of globes map* [WF]

GLOBUSY POLSKIE
POLSKOJĘZYZCZNE GLOBUSY ZIEMI
1840-2006

POLISH GLOBES
POLISH LANGUAGE TERRESTRIAL GLOBES
1840 -2006

Wystawa czasowa
A temporary exhibition
Collegium Maius
5. IX. 2006 - 28. XI. 2006

Collegium Maius
Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego
The Jagiellonian University Museum
Jagiellońska 15 31-010 Kraków

Organizatorzy wystawy / *Organizers:*

Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego
The Jagiellonian University Museum

Muzeum Lubelskie w Lublinie
Oddział Dworek Wincentego Pola
*The Lublin Province Museum
Wincenty Pol's Manor House Museum*

Pracownia Konserwacji Dziel Sztuki
Małgorzata i Wiesław Faber
*Art Conservation Laboratory
Małgorzata i Wiesław Faber*

Komisarze wystawy / *Authors of exhibition:*

Grażyna Połuszejko [GP]
Muzeum Lubelskie w Lublinie Oddział Dworek Wincentego Pola
*The Lublin Province Museum
Wincenty Pol's Manor House Museum*

Małgorzata Taborska [MT]
Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego
The Jagiellonian University Museum

Autor katalogu / *Author of catalogue:*

Małgorzata Taborska

Projekt plakatu i katalogu / *Poster & catalogue design:*

Małgorzata Taborska

Aranżacja plastyczna wystawy / *Exhibition design:*

Kamil Łęcki

Na okładce / *On the cover:*

globus Ziemi, Abel-Klinger ok. 1850r. fot. Grzegorz Zygiel / *Terrestrial globe, Abel-Klinger ca. 1850
phot. Grzegorz Zygiel* [MUJ]
mapa Gubernie Zachodnie i Królestwo Polskie,
Encyklopedia Powszechna S. Olgelbrand,
Warszawa 1902r. / map of General Gouvernement
and of Regency Kingdom, Encyklopedia
Powszechna S. Olgelbrand, Warsaw 1902

ISBN 83-921397-8-X

Druk / *Printed by:*

Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego
ul. Konfederacka 6, 30-306 Kraków

116. Klisza drukarska kolor niebieski Globus fizyczny 1:40 mln, Szymanek, PPWK i FPN, 1984r. / *A printing plate – blue, physical globe 1:40 million, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1984* [DWP]

Plansze / Posters [MT]

117. Polskie Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych im. E. Romera (PPWK) / *E. Romer National Cartographic Publishing House*

118. ZACHEM

119. Cartographica, Scan-Globes, Nova Rico

120. Tellurium

107. Globus fizyczno-polityczny podświetlany 1: 51 mln, Nova Rico Florencia Włochy ok. 1996r. /*Physical-political globe, illuminated, 1: 51 milion, Nova Rico Florence, Italy ca. 1996* [DWP]

108. Globus krajobrazowo-polityczny podświetlany 1:42 mln, Scan-globe, Dania 1997r. /*Landscape-political globe, illuminated, 1:42 milion, Scan-globe, Danmark 1997* [ZKBN]

109. Globus krajobrazowo-polityczny podświetlany 1:42 mln, Scan-globe Dania, 2000r. /*Landscape-political globe, illuminated, 1:42 million, Scan-globe, Danmark 2000* [DWP]

110. Globus fizyczny 1:80 mln, Domokos Gyorge, Cartographia Budapeszt, Węgry, 1985r. /*Physical globe 1:80 million, Domokos Gyorge, Cartographia Budapeszt, Hungary, 1985* [DWP]

Mapy /maps

111. Globus uproszczony 1:60 mln, W. Milata W. Walczak, Wydawn. Przełom Kraków, 1948r. /*Simplified globe 1:60 million, W. Milata W. Walczak, Przełom publishing house, Cracow 1948* [DWP]

112. Tematyczny 12-ścienny globus składany Strefy klimatyczne; Strefy roślinne i prądy morskie: F. Uhorczak i S. Gurba, Zakład Kartograficzny UMCS Lublin, 1976r. /*The thematic fold-up dodecahedron globe. Climatic zones and Flora and sea currents S. Gurba, F. Uhorczak, UMCS Publishing House, Lublin 1976* [DWP]

113. Globus fizyczny „mini” 1:180 mln, Szymanek, PPWK i FPN, 1981r. /*Physical globe 1:180 million, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1981* [DWP]

114. Globus fizyczno-polityczny podświetlany 1:40 mln, Szymanek, PPWK i FPN, 1976r. /*Political-physical illuminated globe 1:40 million, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1976, 6th ed.* [DWP]

115. Klisza drukarska kolor czarny, globus fizyczny 1:40 mln, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1984r. /*A printing plate – black, physical globe 1:40 million, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1984* [DWP]

Globusy Polskie – polskojęzyczne globusy Ziemi 1840-2006 to ekspozycja zwracająca szczególną uwagę w muzealnictwie polskim. Prezentuje ona zagadnienia z historii polskiej kartografii, dotychczas niezwykle rzadko upowszechniane. Do chwili obecnej dzieje globusa polskojęzycznego nie doczekały się pełnego syntetycznego opracowania. Ważną pozycją literaturową w tej dziedzinie jest praca dr hab. Janiny Piaseckiej *Polskie globusy Ziemi z XIX i XX wieku* (Lublin, 2003), towarzysząca wystawie o tym samym tytule, przygotowanej przez Grażynę Połuszejko w Muzeum Lubelskim w Lublinie Oddział Dworek Wincentego Pola. Ta właśnie wystawa, wraz z obiektami wypożyczonymi z Muzeum Lubelskiego, stanowi trzon ekspozycji zorganizowanej w Collegium Maius. Uzupełniona dodatkowo ekspozycją z zasobów naszego Muzeum oraz innych placówek i osób prywatnych, stanowi drugą wersję wystawy lubelskiej.

Organizatorami wystawy są:

1. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Dział Historii Nauki i Instrumentów Naukowych,
2. Muzeum Lubelskie w Lublinie, Oddział Dworek Wincentego Pola,
3. Pracownia Konserwacji Dziej Sztuki Małgorzata i Wiesław Faber z Warszawy.

Koncepcja wystawy, jej organizacja i realizacja jest dziełem Pani Małgorzaty Taborskiej z Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego i Pani Grażyny Połuszejko kierownika Oddziału Dworek Wincentego Pola Muzeum Lubelskiego

w Lublinie. Za koordynację prac odpowiadała Pani dr Ewa Wyka, kierownik Działu Historii Nauki i Instrumentów Naukowych Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego serdecznie dziękuje za wypożyczenie obiektów Dyrekcjom i Pracownikom następujących placówek oraz Osobom prywatnym: Muzeum Lubelskiemu w Lublinie Oddział Dworek Wincentego Pola, Muzeum w Kazimierzu nad Wisłą Oddział w Janowcu, Biblioteki Jagiellońskiej, Zbiorów Kartograficznych Biblioteki Narodowej, Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Panu Andrzejowi Kowalczykowi, Panu Wojciechowi Nerlo, Państwu Małgorzacie i Wiesławowi Faberom, Państwu Bożenie i Markowi Sosenko oraz Pracowni Dokumentacji Dziejów Płońska.

Składam szczególnie serdeczne podziękowania Panu Zygmuntowi Nasalskiemu Dyrektorowi Muzeum Lubelskiemu w Lublinie i Pani Grażynie Połuszejko, kierownikowi Oddziału Dworek Wincentego Pola. Dzięki ich staraniom istnieje ogromny zbiór polskich globusów, wciąż uzupełniany o nowe obiekty.

Wszystkim Osobom i Instytucjom, które przyczyniły się do powstania wystawy składam serdeczne podziękowania.

Prof. Stanisław Waltoś
Dyrektor Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego

97. Globus fizyczny 1:30 mln wyd. VI, A. Szymanek, M. Procek, PPWK SA, FPN 1998r. /*Physical globe 1:30 million*, A. Szymanek, M. Procek, PPWK SA, FPN, 1998 [DWP]
98. Globus fizyczny 1:80 mln, D. Kociuba KARTO-GRAF, ZACHEM 2004r. /*Physical globe 1:80 million*, D. Kociuba KARTO-GRAF, ZACHEM 1999 [DWP]
99. Globus trasami odkrywców 1:60 mln, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2001r. /*Explorers routes globe 1:60 million*, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2001 [DWP]
100. Globus retro 1:40 mln podświetlany, stylowy, W. Kociuba, D. Kociuba KARTO-GRAF, ZACHEM 2003r. /*Retro illumination globe 1:40 million*, W. Kociuba, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2003 [DWP]
101. Globus retro, podświetlany 1:40 mln, W. Kociuba, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2003r. /*Retro illumination globe 1:40 million*, W. Kociuba, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2003 [DWP]
102. Globus retro, 1:115 mln, W. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2004r. /*Retro illumination globe 1:115 million*, W. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2004 [DWP]
103. Globus krajobrazowo-zoologiczny 1:60 mln, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 1999r. /*Landscape-zoological globe 1:60 million*, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 1999 [DWP]
104. Globus polityczny 1:60 mln, ZACHEM 1999r. /*Political globe 1:60 million*, ZACHEM 1999 [DWP]
105. Globus polityczny 1:115 mln, W. Kociuba KARTO-GRAF, ZACHEM 2004r. /*Political globe 1:115 million*, W. Kociuba KARTO-GRAF, ZACHEM 1999 [DWP]
106. Tellurium, FPN w Poznaniu, globus fizyczny 1:180 mln A. Szymanek PPWK, 1981r. /*Tellurium, FPN in Poznan, physical globe 1:180 million* A. Szymanek PPWK, 1981 [DWP]

86. Globus fizyczny 1:40 mln, wyd. 6, A. Szymanek, J. Pawlak PPWK i FPN, 1984r. /*Physical globe 1:40 milion, A. Szymanek, J. Pawlak, PPWK and FPN, 1984* [DWP]
87. Globus fizyczny 1:80 mln, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1980r. /*Physical globe 1:80 milion, A. Szymanek, PPWK and FPN, 1980* [DWP]
88. Globus fizyczny 1:80 mln, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1959r. /*Physical globe 1:80 milion, A. Szymanek, PPWK and FPN, 1959* [DWP]
89. Globus fizyczny 1:80 mln, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1970r. /*Physical globe 1:80 milion, A. Szymanek, PPWK and FPN, 1970* [DWP]
90. Globus fizyczny 1:180 mln, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1981r. /*Physical globe 1:180 milion, A. Szymanek, PPWK and FPN, 1981* [MUJ]
91. Globus fizyczno-polityczny podświetlany 1:40 mln, A. Szymanek, PPWK i FPN, 1979r., wyd. II /*Political-physical illuminated globe 1:40 million, A. Szymanek, PPWK and FPN, 1979, 2nd ed.* [MUJ]
92. Globus fizyczny 1:60 mln, A. Szymanek, Mała Poligrafia Michalin, 1986r. /*Physical globe 1:60 milion, A. Szymanek, Mała Poligrafia, Michalin 1986* [DWP]
93. Globus fizyczny 1:80 mln, A. Szymanek, Mała Poligrafia Michalin, 1986r. /*Physical globe 1:80 milion, A. Szymanek, Mała Poligrafia, Michalin 1986* [DWP]
94. Globus indukcyjny 1:40 mln, Biofiz FPN, Warszawa 1984r. /*Induction globe 1:40 milion, Biofiz FPN Warsaw 1984* [DWP]
95. Globus indukcyjny 1:60 mln, Biofiz FPN, 1984r. /*Induction globe 1:60 milion, Biofiz FPN Warsaw 1984* [DWP]
96. Globus konturowy 1:50 mln, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2004r. /*Contour globe 1:50 milion, D. Kociuba, KARTO-GRAF, ZACHEM 2004* [DWP]

Polish Globes – Polish Language Terrestrial Globes 1840-2006 is an exhibition of great importance in Polish museology. It introduces themes from the history of Polish cartography very rarely presented. To the present time the history of the globes made in Polish language has not been fully and systematically elaborated. An important position in this field is a work of Dr. Janina Piasecka “Polish terrestrial globes of the 19th and 20th century”, accompanying an exhibition with the same title prepared by Grażyna Połuszejko in the Lublin Province Museum Wincenty Pol’s Manor House Museum. That exhibition and objects borrowed from Lublin Museum constitutes the major part of the exhibition presented in Collegium Maius. The exhibition supplemented by artefacts from the Jagiellonian University Museum and other institutions and private collections is a new version of the Lublin’s exhibition.

The exhibition has been organised by:

- 1. Department of History of Science and Scientific Instruments, the Jagiellonian University Museum,*
- 2. The Lublin Province Museum Wincenty Pol’s Manor House Museum,*
- 3. Art Conservation Laboratory Małgorzata and Wiesław Faber from Warsaw.*

The idea, organisation and realisation of the exhibition was performed by Małgorzata Taborska from the Jagiellonian University Museum and Grażyna Połuszejko, the manager of The Lublin Province Museum Wincenty Pol’s Manor House Museum. Dr. Ewa Wyka, the head

of the Department of History of Science and Scientific Instruments of the Jagiellonian University Museum, supervised the preparation of the exhibition

The Jagiellonian University Museum would like to express acknowledgements for lending of objects to the following institutions and people: The Lublin Province Museum, Wincenty Pol's Manor House Museum, Museum in Kazimierz Dolny, Janowiec Castle Museum, Wojciech Nerlo form Warsaw, Andrzej Kowalczyk and Technological Devices for Education, the Jagiellonian Library, the Cartographic Department of the National Library, Department of Geography and Spatial Management of the Jagiellonian University, Art Conservation Laboratory Małgorzata and Wiesław Faber, Marek i Bożena Sosenko, Laboratory of City History Documentation by The Town Community Centre in Plonsk.

We would like to thank Mr. Zygmunt Nasalski, the Director of the Lublin Province Museum and Ms. Grażyna Połuszejko, the head of the Wincenty Pol's Manor House Museum. Their efforts resulted in the huge and still developing collection of Polish globes.

To all People and Institutions that contributed to the preparation of the exhibition I would like to express sincere appreciation.

Prof. Stanisław Waltoś
Director of The Jagiellonian University Museum

III. GLOBUSY WSPÓŁCZESNE po 1945 / CONTEMPORARY GLOBES AFTER 1945

Obiekty / Objects

78. Globus fizyczny 1:40 mln, G. Wuttke, A. Lorentski, Pracownia Pomocy Naukowych Globus Warszawa 1946r. /Physical globe 1:40 milion, G. Wuttke, A. Lorentski, The Teaching Materials Workshop Globus Warszawa 1946 [DWP]
79. Globus fizyczny 1:30 mln, E. Romer, Książnica-Atlas, PZPS, Warszawa 1951r. /Physical globe 1:30 milion, E. Romer, Książnica-Atlas, PZPS, Warsaw 1951[DWP]
80. Globus fizyczny 1:30 mln, E. Romer, Książnica-Atlas PZPS w Warszawie, 1954r. /Physical globe 1:30 milion, E. Romer, Książnica-Atlas, PZPS, Warsaw 1954 [DWP]
81. Globus uproszczony 1:60 mln, W. Milata, W. Walczak, Wydawn. Przełom Kraków 1948r. /Simplified globe 1:60 milion, W. Milata, W. Walczak, Przełom publishing house, Cracow 1948 [DWP]
82. Tematyczny 12-ścienny globus składany Strefy klimatyczne: Uhorczak i Gurba, Zakład Kartograficzny UMCS Lublin, 1976r. /The thematic fold-up dodecahedron globe. Climatic zones S. Gurba, F. Uhorczak UMCS Publishing House, Lublin 1976 [DWP]
83. Globus fizyczny 1:30 mln, W. Pawlak, PPWK i FPN, 1963r. /Physical globe 1:30 million, W. Pawlak PPWK and FPN, 1963r [MUJ]
84. Globus polityczny 1:30 mln, W. Pawlak, PPWK i FPN, 1974r. /Political globe 1:30 million, W. Pawlak, PPWK and FPN, 1974 [DWP]
85. Globus fizyczny 1:40 mln z aparatem lokalizacyjnym, A. Szymanek, J. Pawlak, PPWK i FPN, 1984r. wyd. 6. /Physical globe 1:40 million with a location apparatus, A. Szymanek, J. Pawlak, PPWK and FPN, 1984, 6th ed. [DWP]

Plansze / Posters [MT]

72. Abel-Klinger Pierwsze polskie globusy importowane z Norymbergii / *C. Abel – Klinger The first Polish globes, imported from Nuremberg*
73. Jan Felkl i syn, największa manufaktura w Monarchii Austro-Węgierskiej / *Jan Felkl & son, the biggest manufactur of the Austro-Hungarian Empire*
74. Jan Felkl oraz Jan Felkl i syn / *Jan Felkl and Jan Felkl and son*
75. Firma Rätthgloben z Lipska - globusy Dr A. Krausego, firmy Kados i Pestalozzi / *Rätthgloben company from Lipsk, the Kados and Pestalozzi companies*
76. Zakład Artystyczno - Litograficzny W. Głowczewski, Pierwsza Krajowa Fabryka Pomocy Naukowych Nasz Sklep – Urania / *The Władysław Głowczewski Enterprise for Arts and Lithography, The First Teaching Aids Domestic Factory Nasz Sklep-Urania*
77. Książnica-Atlas – dzieło prof. Eugeniusz Romera / *Książnica-Atlas – Prof. Eugeniusz Romer's brainchild*

Globus jest pomocą naukową i dydaktyczną używaną od dawna. Pierwszym wykonanym w czasach nowożytnych był globus Marcina Behaima z 1492r. Początkowo nazwy na globusach były pisane po łacinie, w języku greckim lub arabskim. Pierwsze mapy globusowe z polską nomenklaturą pochodzą z lat 1840-1850 i wydawane były przez firmę Abel-Klinger z Norymberdze. Później, w latach 1861-1875, globusy wydawała czeska firma Felkl od 1875r. Felkl i Syn oraz firma Rätth (Rätthgloben) ok. 1920r.

W okresie międzywojennym istniało kilka firm zaangażowanych w wykonywanie globusów już na terenie wolnej Polski. Po 1918r. globus sporządził A. Nowosielski, mapy produkowała firma Głowczewskiego w Warszawie, egzemplarze wydano nakładem firm Wydawnictwo Pomoc Szkolna H. Wajnera oraz Pierwsza Krajowa Fabryka Pomocy Naukowych Urania T.A., po 1921r. pod nazwą Nasz Sklep - Urania. Pojawiły się też globusy, będące tłumaczeniem globusów firmy Rätth, w tym również globusa plastycznego. Wydawcami były polskie firmy: Katowickie Zakłady Drukarskie i Wydawnicze T.A. oraz Katowicka Dostawa Szkolna Kados, która ok. 1930 zmieniła nazwę na Dostawa Szkolna Pestalozzi, Warszawa. Globusy produkowało również Wydawnictwo Polskie, zachował się bowiem jeden egzemplarz z 1930r. Ciekawostką jest pochodzący z ok. 1937r. globus wydany przez GGGGU-NKTL w Leningradzie (ok.1937). W 1934r. lwowska Książnica-Atlas wyedytowała globus fizyczny, a rok później polityczny, oba autorstwa

Eugeniusza Romera. Cechowała je dokładność, czytelność mapy i wysokie walory estetyczne.

Po II Wojnie Światowej, jeszcze przed monopolizacją rynku przez Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych (PPWK) Oddział we Wrocławiu, pojawił się *Globus fizyczny* autorstwa Gustawa Wuttke i Andrzeja Lorentskiego (1946) wydany przez Pracownię Pomocy Naukowych „Globus” w Warszawie, a drukowany w Poznaniu. W 1951r. Eugeniusz Romer opracował swój największy globus (1:30 mln). Od 1959r. do lat 80-tych XXw. mapy globusowe opracowywane były przez PPWK, wydawane głównie przez Fabrykę Pomocy Naukowych w Warszawie. W latach osiemdziesiątych część map opracowanych w PPWK drukowano w innych drukarniach (Włocławek, Marki). Ostatecznie w 1988r. mapy i prawa autorskie odkupiła firma ZACHEM z Rębkowa, produkująca globusy do dziś – obecnie z mapami KARTO-GRAF z Lublina. W 1985r. pojawił się na naszym rynku globus polskojęzyczny wydany przez Domokos Györge z Budapesztu.

W końcu XXw. na rynek polski weszły dwie firmy Scan-Globe z Danii oraz Nova RICO z Włoch, produkujące globusy i telluria utrzymujące się w sprzedaży do dziś. W 2003 r. w Olsztynie został opracowany przez Andrzeja Kowalczyka metrowej średnicy globus edukacyjny, będący wszechstronną pomocą dydaktyczną.

Odrębny problem stanowią globusy składane. Pierwsze znane nam opracowanie pochodzi z 1887r. autorstwa Jana Jędrzejewicza, natomiast z wydanych globusów znane są: *Uproszczony globus* (Wojciech Walczak i Władysław Milata, Kraków, 1954) oraz *Tematyczny 12-ścienny globus składany* (Stefania Gurba i Franciszek Uhorczak, Lublin, 1976).

59. Przybornik kreślarski, Francja XIXw. /*Drawing kit, France 19th c.* [MUJ]

60. Skalówka Albert-Nestler A.-G., ok. 1950r. /*Scale Albert-Nestler A.-G., ca. 1950* [MUJ]

61. Planimetr biegunowy kompensacyjny PIK1 Zakłady Mechaniczne J. Chmieliński i J. Kałużny, Poznań 1959r. /*Polar planimeter PIK1 Mechanical Institutes J. Chmieliński and J. Kałużny, Poznan 1959* [MUJ]

62. Pochyłomierz, lata 30-te XXw. /*Slope level, the thirties of 20th century* [MUJ]

63. Kompas zwierciadlany Pracownia Prototypów Aparatów Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1960r. /*Compass, The Prototypes Laboratory of Scientific Apparatus of the Jagiellonian University, Cracow 1960* [MUJ]

64. Kompas zwierciadlany Elektromechanik, Łódź 1955-1960r. /*Compass, Elektromechanik, Łódź, Poland 1955-1960* [MUJ]

65. Taśma miernicza 20-m. Wiedeń I poł. XXw. /*Surveying tape 20 meters, Vienna, I half of the 20th c.* [MUJ]

66. Pochyłomierz USA lata 40-te XXw. /*Slope level the forties of 20th century* [MUJ]

67. Węgielnica zwierciadlana ok. 1900r. /*Optical square ca. 1900* [MUJ]

68. Klinometr R. Calikowski Kraków, lata 30-te XXw. /*Clinometer R. Calikowski, Cracow ca. 1930* [MUJ]

69. Węgielnica pryzmatyczna XIX/XXw. /*Prism square 19th/20th c.* [MUJ]

70. Sekstant wg. Brandeggera. Niemcy 2. poł. XIXw. /*Brandegger's sextant, Germany, 2nd half of 19th c.* [MUJ]

71. Sektor mierniczy Austria, XIXw. /*Surveying sector, Austria, 19th c.* [MUJ]

47. Mały globus polityczny 1:100 mln, E. Romer, Książnica Atlas, Lwów 1935r. /*Small Political Globe 1:100 million, E. Romer, Książnica Atlas, Lvov 1935* [DWP]

48. Globus fizyczny 1:40 mln E. Romer, Książnica Atlas. Lwów 1934r. /*Physical globe 1:40 million, E. Romer, Książnica Atlas, Lvov 1934* [DWP]

49. Globus fizyczny 1:40 mln E. Romer, Książnica Atlas. Lwów 1934r. /*Physical globe 1:40 million, E. Romer, Książnica Atlas, Lvov 1934* [WN]

50. Globus fizyczny 1:50 mln E. Romer, Książnica Atlas. Lwów 1934r. /*Physical globe 1:50 million, E. Romer, Książnica Atlas, Lvov 1934* [DWP]

Mapy ścienne / Wall maps

51. Planigloby fizyczne. E. Romer Książnica Atlas. Lwów. 1938r. /*Physical Planiglobes, E. Romer, Książnica Atlas, Lvov 1938* [ZKUJ]

52. Ameryka południowa E. Romer Książnica Atlas. Lwów. 1938r. /*South America E. Romer, Książnica Atlas, Lvov 1938* [ZKUJ]

53. Ameryka południowa i środkowa Sawicki, Zakład Kartograficzny G. Freytag i Brendt sp. z o.o., Wiedeń przed 1938r. /*South and Central America Sawicki, Cartographic Workshop G. Freytag i Brendt, Vienna before 1938* [ZKUJ]

Instrumenty / Instruments

54. Teodolit G. Gerlach Warszawa 1920-1930r. /*Theodolite, G. Gerlach, Warsaw 1920-1930* [MUJ]

55. Łaty miernicze, Polska XIXw. /*Surveying patch, Poland 19th c.* [MUJ]

56. Niwelator ze statywem, G. Gerlach, Warszawa 1920-1940r. /*Level with tripod, G. Gerlach, Warsaw 1920-1940* [MUJ]

57. Tellurium J. Felkl (?) Praga, Czechy XIX/XXw. /*Tellurium J. Felkl (?) Prague, Bohemia 19th/20th centuries* [MUJ]

58. Suwak logarytmiczny, Skala, Warszawa ok. 1940r. /*Slide rule, Skala, Warsaw ca. 1940* [MUJ]

For a long time globes have been used as teaching and didactic aids. The globe made by Martin Behaim in 1492 is the earliest one surviving which we know about in modern time. In the past the names on the globes were written either in Latin, in Greek or in Arabic. The first globe maps in Polish nomenclature came from Nuremberg (Abel-Klinger company, about 1840-1850) Later the globes were published by the Czech Felkl company (in the years 1861-1875), by the Felkl and Son company (since 1875) and by Răth (Răthgloben) in about 1920.

During the interwar period globes were produced in the newly re-established Republic of Poland. After 1918 A. Nowosielski made a globe, the maps were produced by the Główczewski company from Warsaw, the copies were published by H. Wajner Pomoc Szkolna Publishing House and by Pierwsza Krajowa Fabryka Pomocy Naukowych Urania T.A. [The First Teaching Aids Domestic Factory Urania joint-stock company] (after 1921 Nasz Sklep [Our Shop] – Urania). During the course of the interwar period globe translated from the Răth company's globes appeared, including the relief globe as well. The globes were published by Polish companies: Katowickie Zakłady Drukarskie i Wydawnicze T.A. [Katowice Printing and Publishing House joint-stock company] and Katowicka Dostawa Szkolna Kados [Katowice School Supply Kados] (which in about 1930 changed its name into Dostawa Szkolna Pestalozzi, Warsaw). The globe published in Poznań by Wydawnictwo Polskie [The Polish Printing House] (about 1930) and GGGGU-NKTL in Leningrad (about 1937) was saved. In 1934 the Lvov Książnica-Atlas edited a physical globe and one year later a political globe,

in both cases the author was Eugeniusz Romer.

After World War II, before the monopolisation of the market by Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych (PPWK) Oddział we Wrocławiu [National Cartographic Publishing House], a physical globe designed by Gustaw Wuttke and Andrzej Lorentsky (1946) appeared published by Pracownia Pomocy Naukowych "Globus" w Warszawie [Workshop of Teaching Aids "Globe" in Warsaw] and printed in Poznań. In 1951 E. Romer worked out his biggest globe (1:30 million). From 1959 up to the 1980s the globe maps were published by PPWK and printed mostly by Fabryka Pomocy Naukowych w Warszawie [Teaching Aids Factory in Warsaw]. In the 1980s some maps elaborated by PPWK were printed by other printing houses (Włocławek, Marki). Eventually in 1988 the maps and the copyrights were repurchased by the ZACHEM company from Rębków producing the globes until today—nowadays with maps elaborated by KARTO-GRAF from Lublin. In 1985 a globe published by Cartigraphia from Budapest found his way to Poland. Towards the end of the 20th c. two companies entered the Polish market: Scan-Globe from Denmark and Nova RICO from Italy. The latter one produces globes and telluriums, which are still being sold. In 2003 in Olsztyn Andrzej Kowalczyk worked out a globe of 1m in diameter, perfectly fit for didactic purposes.

Another category are the fold-up globes. The first known study dates back to 1887 (Jan Jędrzejewicz) and of the published globes one can name The simplified globe by Wojciech Walczak and Władysław Milata (Przełom Publishing House, Cracow 1954) and The thematic fold-up dodecahedron globe authored by Stefania Gurba and Franciszek Uhorczak (UMCS Publishing House, Lublin 1976).

38. Nowy glob handlowo-komunikacyjny 1:38,6 mln [Krause?] Katowickie Zakłady Drukarskie I Wydawnicze ok. 1921r. /A New Commercial and Communication Globe 1:38,6 million [Krause?], Printing and Publishing Workshops in Katowice ca. 1921 [WN]
39. Nowy Globus Plastyczny 1:38,6 mln, Katowicka Dostawa Szkolna Kados, Katowice ok. 1923r. /A New Relief Globe 1:38,6 million, Katowice School Supply Kados, Katowice 1923 [DWP]
40. Nowy globus dla uczni A. Krause (skarbonka) 1:106 mln, Dostawa Szkolna Pestalozzi, Warszawa ok. 1930r. /A New Relief Globe for Prof. Dr A. Krause's Students (a money-box), School Supply Pestalozzi, Warsaw ca. 1930 [DWP]
41. Globus 1:110 mln, Zakłady Kartograficzne W. Głowczewski, A. Nowosielski. Pomoc Szkolna, Warszawa 1924r. /Globe 1:110 million, Cartographic Workshop W. Głowczewski, A. Nowosielski, School assistance, Warsaw 1924 [WN]
42. Globus 1:70 mln, Zakłady Kartograficzne W. Głowczewski, A. Nowosielski, Pomoc Szkolna, Warszawa ok. 1920r. /Globe diameter 1:70 million, Cartographic Workshop W. Głowczewski, A. Nowosielski, School assistance, Warsaw 1920 [DWP]
43. Globus 1:50 mln, Zakłady Kartograficzne W. Głowczewski, A. Nowosielski, Pomoc Szkolna, Warszawa ok. 1920r. /Globe 1:50 million, Cartographic Workshop W. Głowczewski, A. Nowosielski, School assistance, Warsaw 1920 [DWP]
44. Globus 1:70 mln, Zakłady Kartograficzne W. Głowczewski, Pierwsza Krajowa Fabryka Globusów Tow. Akc. URANIA, Warszawa 1920r. /Globe 1:70 million, Cartographic Workshop W. Głowczewski, The First Domestic Globes Factory URANIA PLC, Warsaw 1920 [WN]
45. Globus 1:70 mln, Wydawnictwo Polskie Poznań, ok. 1930r. /Globe 1:70 million, Polish Printing House, Poznan ca. 1930 [MUJ]
46. Globus fizyczny GGGGU-NKTL, Leningrad ok. 1937r. /Physical globe GGGGU-NKTL Leningrad ca. 1937 [MUJ]

II. GLOBUSY 1840-1937 / GLOBES 1840-1937

WYTWÓRCY GLOBUSÓW GLOBE MAKERS

Obiekty / Objects

28. Kula ziemiska do użytku w szkołach 1: 70 mln, Abel-Klinger, Norymberga 1940-1950 /*The globe for use in school 1:70 million Abel-Klinger, 1: 70 mln, Nurnberg 1940-1950* [MUJ]
29. Ziemia 1:40 mln, M. Suchecki, J. Felkl, F. Hosick, Praga 1865-1870 /*Earth 1:40 million, M. Suchecki, J. Felkl, F. Hosick, Prague 1865-1870* [MJ]
30. Ziemia 1:60 M. Suchecki, J. Felkl, Praga 1865-1870 /*Earth 1:60 million, M. Suchecki, J. Felkl, Prague 1865-1870* [DWP]
31. Ziemia 1:80 mln, M. Suchecki, J. Felkl, Praga 1865-1870 /*Earth 1:80 million, M. Suchecki, J. Felkl, Prague ca. 1865 - 1870* [WN]
32. Ziemia 1: 80 mln, J. Felkl i syn, Roztoky k/Pragi po 1884r. /*Earth 1:80 mln, J. Felkl and son, Roztoky near Prague after 1884* [DWP]
33. Ziemia 1:110 mln, J. Felkl i syn, Roztoky k/Pragi ok. 1900r. /*Earth 1:110 million, J. Felkl and son, Roztoky near Prague ca. 1900* [WN]
34. Ziemia 1:40 mln, J. Felkl i syn, Roztoky k/Pragi ok. 1900r. /*Earth 1:40 million, J. Felkl and son, Roztoky near Prague ca. 1900* [MUJ]
35. Ziemia 1:60 mln, J. Felkl i syn, Roztoky k/Pragi ok. 1900r. /*Earth 1:60 mln, J. Felkl and son, Roztoky near Prague ca. 1900* [DWP]
36. Ziemia 1:60 mln, J. Felkl i syn, Roztoky k/Pragi ok. 1900r. /*Earth 1:60 mln, J. Felkl and son, Roztoky near Prague ca. 1900* [WN]
37. Ziemia 1:80 mln, M. Suchecki, J. Felkl i syn, Roztoky k. Pragi 1888 - 1894 /*Earth 1:80 mln, J. Felkl and son, Roztoky near Prague 1888 - 1894* [WN]

JOHANN GEORG KLINGER (1764-1806) norymberski rysownik, miedziorytnik, kartograf i wydawca. W 1790r. rozpoczął wydawanie globusów jako KLINGER`SHE KUNSTHANDLUNG. W 1852r. firmę przejął CARL CASIMIR ABEL (XIXw). Od tego czasu przedsiębiorstwo było znane jako **C. ABEL KLINGER KUNSTHANDLUNG**. Firma działała do początków XXw.

JOHANN GEORG KLINGER (1764-1806) was a Nuremberg drawer, copper engraver, cartographer and publisher. In 1831 the enterprise was taken over by CARL CASIMIR ABEL who renamed it as **C. ABEL KLINGER KUNSTHANDLUNG**. The firm was in operation until the beginning of 20th c.

JAN FELKL (1817-1887) czeski kartograf. W 1852r. założył własne przedsiębiorstwo **J. FELKL**, które stało się największym tego typu w Monarchii Austro-węgierskiej. W 1870r. przeniósł firmę z Pragi do Roztoki nad Wełtawą (Roztoky u Pragi). Gdy w 1875r. do spółki dołączył syn Christopher Siegmunt Felkl (1855-1894) firma zmieniła nazwę na **J. FELKL I SYN**. W 1952r. Vilem Otto Kraupner, prawnuk Jana, zlikwidował przedsiębiorstwo.

Mapy tych globusów drukowane były w Pradze i Lipsku jako ręcznie kolorowane litografie. J. Felkl założył własny zakład GEOGRAPHICO-LITOGRAPHICAL INSTITUTE w Pradze. Od 1861r. globusy wydawane były po polsku. W 1874r. globusy o śr. 21,9cm i 31,9cm zostały zatwierdzone przez Ministerstwo Edukacji w Wiedniu jako pomoc dydaktyczna do użytku szkolnego dla szkoły podstawowej i średniej.

Globusom towarzyszyły książki dydaktyczne, polską wersję opracował Miroslaw Suhecki: *Wskazówka do używania globusów ziemskich i niebieskich* (Praga, 1866).

*JAN FELKL (1817-1887), a Czech cartographer. In 1852 he established his own enterprise **J. FELKL**, which became the biggest of this kind in the Austro-Hungarian Empire. In 1870 he moved his firm from Prague to Roztoka on the Vltava river (Roztoky u Pragy). Five years later (1875) his son Christopher Siegmunt Felkl (1855-1894) joined the company and the name of the firm was changed into **JAN FELKL AND SON**. In 1952 Vilem Otto Kraupner, Jan's great grandson, closed down the enterprise after one hundred years of its existence.*

The maps of globe were printed in Prague and in Leipzig as lithographs coloured by hand. J. Felkl set up his own GEOGRAPHIC-LITHOGRAPHICAL INSTITUTE in Prague making gores and maps. The globes were published in Polish language since 1861. In 1874 the globes 21,9 and 31.9cm diameter globes were approved by the Ministry of Education in Vienna together with by Delitzsch as the basic teaching aid for the primary and secondary schools in the whole Austro-Hungarian Empire. The globes were accompanied by teaching books, the Polish version prepared by Miroslaw Suhecki: "Instructions for using the terrestrial and celestial globes" (Prague 1866).

Firma **RÄTHGLOBEN** z Lipska założona została w 1917r. przez PAULA RÄTHA (1881-1929). Działa do dziś, produkując renomowanej klasy globusy, z ręcznie oklejonymi kulami. W 1999r. Rätogloben przejęła większościowe pakiety włoskich firm TECHNODIDATTICA S.P.A. i NOVA RICO S.P.A. Globus wyprodukowany około

17. Kartografia. Katalog zbiorów Muzeum Zamkowego w Malborku. A. Dobry, Malbork 2005r. / *Cartography. Catalogue of collective of Malbork Castle Museum A. Dobry, Malbork 2005* [MUJ]

18. Tematyczny 12-ścienny globus składany. Strefy roślinne i prądy morskie. F. Uhorczak, S. Gurba Zakład Kartografii UMCS, Lublin 1976r. / *The thematic fold-up dodecahedron globe. Flora and sea currents S. Gurba, F. Uhorczak UMCS Publishing House, Lublin 1976* [DWP]

Plansze / Posters [MT]

19. Eugeniusz Mikołaj Romer

20. Romerowska szkoła kartografii / *Romer Cartography School*

21. Witold Romer. Dzięki niemu druk map zyskał nową jakość / *Witold Romer. The man to whom we owe new quality in map printing*

22. Gustaw Wuttke

23. Izohelia i Kartochromia / *Isohely and cartochromy*

24. Andrzej Lorentski, Władysław Pawlak, Antoni Szymanek

25. Jan Walery Jędrzejewicz

26. Autorzy składanego globusa / *The authors of the folding globe. Władysław Milata, Wojciech Walczak*

27. Autorzy 12-ściennego globusa / *The authors of the dodecahedral folding globe. Stefania Gurba, Franciszek Uhorczak*

9. Ameryka Południowa Mały Atlas Geograficzny E. Romer, Książnica Atlas Lwów 1930r. wyd. X. /*South America Small Geography Atlas E. Romer, Książnica Atlas, Lvov 1930 ed. X* [BJ]
10. Polska mapa administracyjna 1:25 tyś. E. Romer. Książnica-Atlas pod zarządem państwowym, Wrocław 1952r. /*Poland administrative map 1:25 thou. E. Romer. Książnica-Atlas under obligatory State supervision. Wrocław 1952* [MT]
11. Śląsk mapa fizyczna. 1:100 mln E. Romer A. Wrzosek. Książnica-Atlas we Wrocławiu 1946-1950r. /*Silesia physical map 1:100 million E. Romer A. Wrzosek. Książnica-Atlas Wrocław 1946-1950* [MT]
12. Nowa metoda reprodukcji kartograficznej W. Romer Polski Przegląd Kartograficzny z. IX (35), Lwów 1935r. /*A new method of cartographical reproduction W. Romer Polish Cartographic Review v. 9 (35), Lvov 1935r.* [BJ]
13. Polski stan posiadania na południowym wschodzie Rzeczypospolitej E. Romer, Księgarnia Książka A. Mazzucato, Lwów 1937r. /*Polish estate on the South-East area of the Republic of Poland E. Romer, Bookshop Książka [Book] A. Mazzucato Lvov 1939* [MT]
14. Kosmografia J. Jędrzejewicz, Księgarnia E. Wendego i Sp., Warszawa 1886r. /*Cosmography J. Jędrzejewicz, Bookshop E. Wende i Sp., Warsaw 1886* [BJ]
15. Życie i praca doktora Jana Walerego Jędrzejewicza (1835-1887) red. M. Krysiak. Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta przy Miejski Centrum Kultury w Płońsku. Seria Biografie Płońszczan z. III., Płońsk 2001r. /*Life and work of doctor Jana Walery Jędrzejewicz (1835-1887) ed. M. Krysiak. Laboratory of City History Documentation by The Town Community Centre in Płonsk. Series Biography of Płonsk Inhabitant v. III., Płonsk 2001* [MUJ]
16. 50-lecie firmy Litografja Artystyczna W. Głowczewski Warszawa 1927r. /*50-years of Enterprise for Arts and Lithography W. Głowczewski Warsaw 1927* [BJ]

1920r. z sygnaturą: *Profesor Dr A. Krause, Nowy glob handlowo-komunikacyjny/ Nakład Paweł Raeth/ Pracownia środków pomocniczych do nauczania w Lipsku jest polską wersją globusa: Prof. Dr. A. Krause/ Nieuwe Handels-en Verkeersglobe.* W okresie międzywojennym

pojawily się globusy produkowane w Polsce, będące prawdopodobnie tłumaczeniem globusów firmy Rätth. Produkowały je firmy: **KATOWICKIE ZAKŁADY DRUKARSKIE I WYDAWNICZE T.A.** i Katowicka Dostawa Szkolna "**KADOS**" Sp. z ogr. odp., która przed 1930r. zmieniła lokalizację i nazwę, na **DOSTAWA SZKOLNA "PESTALOZZI"**.

RÄTHGLOBEN company in Leipzig was established in 1917 by PAUL RÄTH (1881-1929) and it is still in operation making top-class globes with outer layers applied by hand. In 1999 Rätthgloben purchased the majority of shares of the Italian companies **TECHNODIDATTICA A.S.** and **NOVA RICO A.S.** The globes with the Polish maps were designed by Dr. Artur Krause, co-worker of the P. Rath company. The globe was made in about 1920, signed Professor Dr. A. Krause, the new commercial and communication glob / Edition Paul Raeth/ the workshop of teaching aids in Leipzig. It is a Polish version of the globe: Prof. Dr. A. Krause/ Nieuwe Handels-en Verkeersglobe. During the course of the interwar period globes translated probably from the Rätth company's globes appeared. The globes were published by Polish companies: **KATOWICKIE ZAKŁADY DRUKARSKIE I WYDAWNICZE T.A.** [KATOWICE PRINTING AND PUBLISHING HOUSE JOINT-STOCK COMPANY] and **KATOWICKA DOSTAWA SZKOLNA KADOS** [KATOWICE SCHOOL SUPPLY "KADOS"] (which in about 1930 changed its name into **DOSTAWA SZKOLNA "PESTALOZZI"**, Warsaw).

WŁADYSŁAW GŁÓWCZEWSKI, (1843-1905) z wykształcenia był rysownikiem-litografem. W 1869r. otworzył zakład litograficzny w Warszawie i doprowadził do powstania znanej marki: **ZAKŁAD LITOGRAFICZNY W. GŁÓWCZEWSKI**. Po rozpoczęciu I Wojny Światowej zakład przejął syn Włodzimierza Kazimierz Głowczewski. Rozwinał trzy kierunki rozwoju zakładu: kartografia, reklama oraz szkolne pomoce naukowe. Globusy z jego mapami produkowały firmy: Wydawnictwo **"POMOC SZKOLNA"** H. WAJNERA (od 1921, Warszawa) i **PIERWSZA KRAJOWA FABRYKA GLOBUSÓW, "URANIA" T. A.**

*WŁADYSŁAW GŁÓWCZEWSKI (1843-1905) was a draftsman and lithographer by profession. In 1869 he opened lithographic company in Warsaw and **W. GŁÓWCZEWSKI LITHOGRAPH ENTERPRISE** soon became a well-recognized trademark. At the outbreak of World War I the company was taken over by Kazimierz Głowczewski, son of WŁODZIMIERZ. He developed the company in three directions: cartography, advertising and the teaching aids. The globe maps printed in **GŁÓWCZEWSKI ENTERPRISE FOR ARTS AND LITHOGRAPHY** were used by two recognized companies of that time: **W. WAJNER'S PUBLISHING HOUSE "POMOC SZKOLNA"** [SCHOOL ASSISTANCE] (established in 1921 in Warsaw) and **THE FIRST DOMESTIC GLOBES FACTORY "URANIA" PLC.***

W 1916r. powołano KSIĄŻNICĘ POLSKA TOWARZYSTWA NAUCZYCIELI SZKÓŁ WYŻSZYCH WE LWOWIE. Dzięki staraniom prof. Eugeniusza Romera powstała SPÓŁKA AKCYJNA ATLAS, z zależnym od niej INSTYTUTEM KARTOGRAFICZNYM IM. E. ROMERA W 1924r. powstała **KSIĄŻNICA - ATLAS ZJEDNOCZONE ZAKŁADY KARTOGRAFICZNE**

I. KARTOGRAFOWIE / CARTOGRAPHERS

Mapy / Maps

1. Globus fizyczny 1:30 mln E. Romer, PPPWK Wrocław 1951r. /*Physical globe 1:30 million E. Romer, PPPWK, Wrocław 1951* [DWP]
2. Globus fizyczny 1:80 mln A. Szymanek, PPWK, Wrocław 1970 r. /*Physical globe 1:80 million A. Szymanek, PPWK, Wrocław 1970* [DWP]
3. Globus fizyczny 1:80 mln A. Szymanek, J. Pawlak, PPWK, Wrocław 1980-te lata /*Physical globe 1:80 million A. Szymanek, J. Pawlak, PPWK, Wrocław 1980-te lata* [DWP]

Obiekty / Objects

4. Busola geodezyjna G. Gerlach Warszawa. XIXw. /*Surveying compass G. Gerlach, Warsaw, 19th c.* [MUJ]
5. Katalog ogólny Urządzenia szkolne i pomoce naukowe, Nasz Sklep-Urania, Warszawa 1929r. /*General catalogue. School equipmenand and teaching aids Nasz Sklep-Urania, Warsaw 1929* [MK]
6. Ćwiczenia z globusem ziemskim w szkole średniej E. Rybka, PZWS, Warszawa 1947r. /*Terrestrial globe exercises for the secondary school E. Rybka, Zakł. Narod. im. Ossolińskich, Warsaw 1928* [BJ]
7. Ćwiczenia z globusem ziemskim w szkole średniej z 4 ilustracjami i 1 tablicą astronomiczną. E. Rybka, WZN im. Ossolińskich, Lwów-Warszawa-Kraków 1928r. /*Terrestrial globe exercises for the secondary school with 4 illustration and 1 astronomical table E. Rybka, WZN im. Ossolińskich, Lvov-Warsaw-Cracow*1928 [BJ]
8. Użycie globusu. Zbiór zagadnień dających się rozwiązać za pomocą Globu Ziemskiego D. Wierzbicki, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1872r. /*The glob use. Questions to be answered by using a terrestrial globe D. Wierzbicki, the Jagiellonian University Printing House, Cracow 1872* [BJ]

Eksponaty pochodzą ze zbiorów:
Artefacts came from collections:

- Muzeum Lubelskie w Lublinie, Oddział Dworek Wincentego Pola [DWP]
The Lublin Province Museum, Wincenty Pol's Manor House Museum
- Muzeum w Kazimierzu nad Wisłą, Oddział w Janowcu [MJ]
Museum in Kazimierz Dolny, Janowiec Castle Museum
- własność prywatna Wojciech Nerlo [WN]
private property Wojciech Nerlo
- własność prywatna Andrzej Kowalczyk, TDE [AK]
private property Wojciech Nerlo, Technological Devices for Education
- Biblioteka Jagiellońska [BJ]
The Jagiellonian Library
- Zbiory Kartograficzne Biblioteka Narodowa [ZKBN]
The Cartographic Department of the National Library
- Zbiory Kartograficzne - Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego [ZKUJ]
Map Collection of Department of Geography and Spatial Management of the Jagiellonian University
- Pracownia konserwacji Dzieł Sztuki M. i W. Faber [WF]
Art Conservation Laboratory M. and W. Faber
- Własność prywatna Marek i Bożena Sosenko [MBS]
private property Marek I Bożena Sosenko
- Własność prywatna Maciej Kluza [MK]
private property Maciej Kluza
- Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego [MUJ]
The Jagiellonian University Museum.

i WYDAWNICZE TOWARZYSTWA NAUCZYCIELI SZKÓŁ ŚREDNICH I WYŻSZYCH SPÓŁKA AKCYJNA WE LWOWIE Z ODDZIAŁEM W WARSZAWIE. Po wojnie odtworzono Książnicę - Atlas (1946) z siedzibą we Wrocławiu. W 1955r. została przekształcona w **PAŃSTWOWE PRZEDSIĘBIORSTWO WYDAWNICTW KARTOGRAFICZNYCH (PPWK)** - WYDZIAŁ PRODUKCYJNY WROCLAW. W 1991r. przekształcono PPWK w spółkę akcyjną jako POLSKIE PRZEDSIĘBIORSTWO WYDAWNICTW KARTOGRAFICZNYCH IM. E. ROMERA S.A. Pod koniec lat osiemdziesiątych XXw. PPWK zaprzestało wydawać globusy i odsprzedało mapy wraz z prawami autorskimi firmie ZACHEM z Rębkowa.

*In 1916 the founding convention FOR KSIĄZNICA POLSKA of the UNIVERSITY TEACHERS ASSOCIATION took place in Lvov. Due to prof. Eugeniusz Romer's efforts the joint-stock cartographic company Atlas was founded with the E. ROMER CARTOGRAPHY INSTITUTE subordinated to it as its scientific support. In 1924 the company and the Institute were merged to form **KSIĄZNICA-ATLAS UNITED CARTOGRAPHIC AND PUBLISHING ENTERPRISE OF HIGH-SCHOOL AND UNIVERSITY TEACHERS' ASSOCIATION JOINT-STOCK COMPANY IN LVOV WITH THE DEPARTMENT IN WARSAW.** After World War II the publishing house was re-established (in 1946) in Wrocław. In 1955, it was fully nationalised and transformed into the **State-owned CARTOGRAPHIC PUBLISHING HOUSES ENTERPRISE (PPKW)** – Production Department Wrocław. In 1991 the PPWK under the Privatisation Law was transformed into a joint-stock company. **Thus E. ROMER POLISH CARTOGRAPHIC PUBLISHING HOUSE (PPWK IM. E. ROMERA)** came into existence. By the end of the '80s PPWK gave up on making globes and sold the maps together with the copyrights to the ZACHEM company from Rębków.*

Firma handlowo-produkcyjna **ZACHEM** z Rębkowa koło Gawrolina założona w 1978r., od 1999r. produkuje globusy z map opracowanych przez firmę **KARTO-GRAF** w Lublinie (DAGMARA I WALDEMAR KOCIUBA).

The **ZACHEM** company from Rębków near Garwolin was established in 1978 as *CHEMICAL PRODUCTS, PLASTIC AND TOYS COMPANY*. Since 1999 the company has been making globes using the maps prepared by the **KARTO-GRAF** company from Lublin, (DAGMARA and WALDEMAR KOCIUBA).

NOVA RICO SP.A to włoska spółka, powstała w 1955r. Obecnie stosuje druk offsetowy bezpośrednio na PCV kształtowanym w półkule w procesie próżniowego termicznego formowania.

NOVA RICO SP.A is an Italian company established in 1955. Nowadays they use offset printing directly onto PVC sheet, which is subsequently shaped into hemispheres by means of vacuum thermal forming.

SCAN GLOBE A/S DANMARK - duńska firma funkcjonująca od 1963r, współfinansowana przez amerykańską REPLOGE GLOBES. REPLOGE GLOBES. Założona została w 1930r. przez LUTHERA i ELISABETH REPLOGE. Skupia się na produkcji niedrogich, ale dobrej klasy globusów, ich sztandarowe hasło brzmi: *Globus w każdym domu*.

...Gdy ludzkość zaczęła badać istotny kształt Ziemi, zaszła potrzeba wyobrażenia jej w małych rozmiarach w celu uzmysłowienia układu lądów i mórz. W ten sposób powstały globusy ziemskie...E. Rybka *Ćwiczenia z globusem ziemskim w szkole średniej* Wydawn. Zakł. Narod. im. Ossolińskich 1928r

...When mankind began to examine the shape of the Earth, necessity arose to represent it in a small size in order to demonstrate the location of lands and seas. In this way the terrestrial globes came into being. ...E. Rybka *Terrestrial globe exercises for the secondary school* Zakł. Narod. im. Ossolińskich, 1928.

Katalog wystawy *Catalogue*

Methodology of research in human settlement, in which he suggested the use of equidistance (the lines joining points located in equal distance) for geographic-mathematic estimation of changes and level of settlement dispersion. He took interest in thematic cartography, drawing up the maps and atlases, geography and mathematic cartography, methodology of cartographic presentations, anthropogeography and statistics.

STEFANIA GURBA

z domu Sakławska ur. 8 listopad 1930, geograf, kartograf, specjalizuje się w kartografii matematycznej, tematycznej i kartoznawstwie. Studiowała geografię na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Do 1991r. była adiunktem w Zakładzie Kartografii UMCS w Lublinie. Jej praca magisterska, wykonana pod kierunkiem Prof. F. Uhorczaka została opublikowana w *Polskim Przeglądzie Kartograficznym (Orthodroma na globusie dwunastościennym PPK 1970r. nr. 4)*.

STEFANIA GURBA (B. SAKŁAWSKA), b. November 8, 1930, a geographer, cartographer specializing in mathematical and thematic cartography, and in map expertise. She studied geography at the Biology and Natural Sciences Department of Marie-Curie Skłodowska University in Lublin. Up to 1991 she was working as a university lecturer at the Cartography Chair. Her M.A. thesis, written under Prof. F. Uhorczak's supervision was published in the *Polish Cartographic Review (Orthodrome on the dodecahedron globe, PPK 1970, no.4)*.

SCAN GLOBE A/S DENMARK, Danish company, established in 1963, co-financed by American REPLOGE GLOBES. The Reploge Globe company was established in 1930 by LUTHER REPLOGE and his wife ELISABETH and they have set their goal to have A globe in every home. Accordingly, the company strives to produce high quality globes at attractively low prices.

CARTOGRAPHIA LTD. - jest to wiodąca firma kartograficzna na Węgrzech, istniejąca od 50 lat. W ofercie posiada bogaty wybór map, atlasów i przewodników. Zajmuje się również produkcją i dystrybucją atlasów szkolnych oraz map ściennych dla różnych poziomów nauczania. W latach osiemdziesiątych pojawiły się w sprzedaży polskie globusy ich produkcji w opracowaniu Domokos Györge.

CARTOGRAPHIA Ltd. has been the leading map-making company in Hungary for 50 years. This company produces a big variety of maps, atlases and guides. The production and distribution of different school atlases and wall maps for primary, secondary and higher education is a distinctive part of its trade. In 1980s globes published by Cartigraphia found his way to Poland, edited by Domokos Györge.

KARTOGRAFOWIE CARTOGRAPHERS

EUGENIUSZ MIKOŁAJ ROMER, 3 luty 1871-18
styczeń 1954, geograf,

kartograf, klimatolog,
wydawca, dydaktyk o
bogatych zainteresowaniach:
od ściśle geograficznych -
geomorfologii, klimatologii,
meteorologii, geografii
regionalnej, glaciologii,
hydrografii, po historię
i dydaktykę geografii,
problematykę wydawniczą

i narodowo-społeczną. W 1889r. rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, próbował zgłębiać prawo, etykę, historię literatury i geologię, ale to geografia okazała się pasją jego życia. W latach 1891-92 studiował na Uniwersytecie im. Marcina Lutera w Halle nad Soławą u prof. Alfreda Kirchoffa, w 1892r. przeniósł się na Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, zgłębiając geografę, matematykę, higienę, historię Słowian. W 1894 uzyskał we Lwowie stopień doktora. W latach 1895-1896 studiował geomorfologię i glaciologię w Wiedniu u prof. Albrechta Pencka (1858-1945) później w Berlinie (1896) geologię u prof. Ferdynanda Richthofena (1833-1905) i meteorologię u prof. Wilhelma Bezolda (1837-1907). Odbił w tym czasie półroczną praktykę w Państwowym Instytucie Meteorologicznym w Berlinie u prof. Richarda Assmana (1845-1917) i Artura Bersona (1859-1942). W wieku 28 lat został docentem prywatnym na Uniwersytecie im. Jana Kazimierza we Lwowie. Odbił później półroczne studia z morfologii i tektoniki u prof. Maurice Lugeon (1870-1953) w Lozannie.

Tematyczny 12-ścienny globus składany: F. Uhorczak, S. Gurba, Lublin 1976r. / *The thematic dodecahedron fold-up globe* F. Uhorczak, S. Gurba, Lublin 1976.

FRANCISZEK UHORCZAK, 27 luty 1902-8 listopad
1981, geograf, kartograf. Założyciel i kierownik

Katedry Kartografii na
Uniwersytecie Marii Curie-
Sklodowskiej w Lublinie.
Studiował na Uniwersytecie
Jana Kazimierza we Lwowie
początkowo chemię, później
geografię. Uczeń prof.
Eugeniusza Romera,
w 1928r. był jego
asystentem w Katedrze
Geografii na lwowskim

uniwersytecie. Pracował m.in. w Wydawnictwie Książnica-Atlas we Lwowie i jako kartograf w Biurze Regionalnego Planowania Zabudowy Okręgu Lwowskiego. W 1932r. obronił pracę doktorską *Z metodyki badań nad osadnictwem*, w której zaproponował wykorzystanie ekwidystant (linii łączących miejsca położone w równej odległości) do graficzno-matematycznej oceny zmian i stopnia rozproszenia osadnictwa. Interesował się kartografią tematyczną, redagowaniem map i atlasów, geografią i kartografią matematyczną, metodyką prezentacji kartograficznej, antropogeografią i statystyką.

FRANCISZEK UHORCZAK, February 27, 1902 -
November 8, 1981, a geographer, cartographer.
The founder and head of Cartography Chair at the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. At first he studied chemistry and then geography at the Jan Kazimierz University in Lvov. A student of Prof. Romer, in 1928 he was his assistant at the Geography Chair at the Lvov University. He worked at the publishing house Książnica-Atlas in Lvov and as a cartographer in Regional Development Planning Office for Lvov Area. In 1932 he passed his doctoral thesis

się do organizowanego Instytutu Geograficznego na Uniwersytecie Wrocławskim początkowo jako adiunkt, później docent. Od 1960r. był kierownikiem Katedry Geografii Regionalnej Uniwersytetu Wrocławskiego. Zajmował się również wykorzystaniem zdjęć lotniczych jako formy zbierania danych naukowych w geografii. Kierował pierwszym w Polsce uniwersyteckim Zakładem Fotointerpretacji przy Uniwersytecie Wrocławskim.

WOJCIECH WALCZAK, 1916 – 1984, a geographer with an interest in nature and sightseeing, his particular passion was geomorphology. He studied geography at the Jagiellonian

University, in 1945 he became an assistant at the Geography Department of JU (headed by Prof. Eugeniusz Romer at that time) and he got his doctor's degree here. In 1945 he moved to the nascent Geography Department at Wrocław University, formerly as university lecturer and then

as assistant professor. From 1960 he headed the Regional Geography Chair at Wrocław University. He made use of air photos for gathering scientific data in geography. He was a head of the Chair of Photointerpretation at Wrocław University, the first Chair of this kind in Poland.

W 1911r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego. Na lwowskim uniwersytecie stworzył pierwszą w Polsce pracownię geograficzną, będącą zaczątkiem Instytutu Geograficznego, jednego z najlepszych w Europie. Działalność dydaktyczna pracowni bazowała na wycieczkach naukowych i ćwiczeniach terenowych. Za nadrzędny cel geografii w szkole uważał naukę czytania mapy i korzystania z niej jako z instrumentu do pogłębiania wiedzy. Dążył do wprowadzenia do pracowni szkolnych map ściennych, atlasów i globusów. W jego dorobku kartograficznym są 202 pozycje w tym 58 atlasów, 140 map i 4 globusy: *Globus fizyczny* 1:40 mln Książnica-Atlas Lwów 1934, *Globus fizyczny* 1:50 mln Książnica-Atlas Lwów 1934, *Mały globus polityczny* 1:100 mln Książnica-Atlas Lwów 1935, 1938, *Globus fizyczny* 1:30 mln PPWK Wrocław, PZWS Warszawa 1951r., 1954r.

EUGENIUSZ MIKOŁAJ ROMER, February 3, 1871–January 18, 1954, a geographer, cartographer, climatologist, publisher, and teacher with wide interests ranging from geography, through geomorphology, climatology, meteorology, regional geography, glaciology, hydrography, to the history and geography didactics, publishing issues and national social questions. In 1889 he started history studies at the Jagiellonian University but soon he switched to law, ethics, history of literature, and geology but it was geography that turned out to be his real passion. In the years 1891-92 he studied under Prof. Alfred Kirchhoff at Martin Luther University in Halle upon Saale river, in 1892 he moved to the Jan Kazimierz University in Lvov, where he studied geography, mathematics, hygiene, history of Slavs. In 1894 he presented his doctoral thesis. In the years 1895-1896 he studied geomorphology and glaciology in Vienna under Prof. Albrecht Penck

(1858-1945), geology in Berlin (1896) under Prof. Ferdinand Richthofen (1833-1905), and meteorology under Prof. Wilhelm Bezold (1837-1907). At that time he had a half-year internship in the State Meteorology Institute in Berlin under Prof. Richard Assman (1845-1917) and Artur Berson (1895-1942). After coming back to Lvov in 1888 (being 28 years old) he delivered his post-doctoral thesis and he became a private assistant professor at the Jan Kazimierz University in Lvov. Later he finished half a year of morphology and tectonics studies under Prof. Maurice Lugeon (1870-1953) in Lozano. In 1911 he became a full professor. At Lvov University he organised the first geography room in Poland, which formed a base for the Geography Institute, one of the best in Europe. Didactic activity of the geography room was based on scientific excursions and field practice courses. He believed that the main aim of geography teaching at school was development of map-reading skills and use of a map to broaden one's knowledge. He strived for wall-maps, atlases and globes being introduced to school rooms. His cartographic achievements include 58 atlases, 140 maps (including wall-maps) and 4 globes: physical globe 1:40 million, Książnica-Atlas Lvov 1934, physical globe 1:30 million, Książnica-Atlas Lvov 1934, small political globe 1:100 million, Książnica-Atlas Lvov 1935, 1938, physical globe to a scale of 1:30 million, PPWK Wrocław, PZWS Warsaw 1951, 1954.

GUSTAW WUTTKE, 30 wrzesień 1887-23 październik 1975, geograf, pedagog, dydaktyk, nauczyciel i instruktor ministerialny, poeta, konstruktor, autor podręczników szkolnych. Studiował chemię na Wydziale Chemii Technicznej Politechniki Lwowskiej oraz nauki przyrodnicze na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Lwowskiego. Wszechstronny dydaktyk, jego idea było wychowywać i uczyć równocześnie. Założył

Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Był założycielem czasopisma *Poznaj Świat*.

WŁADYSŁAW MILATA, Mai 30, 1911-December 25, 1954, geographer, climatologist. Affiliated with the Physical Geography Chair of the Jagiellonian University, formerly as its assistant, lecturer, and vice professor since 1951. During the war he first served in an infantry regiment, and then in 1940 in the parachute brigade. In the years 1941-1944 he was working as a weatherman for the Polish weather service of the fighter and bomber squadrons in Great Britain, and then in the transatlantic section of Meteorological Office Transport Command (1944-1946). For his service he received the Silver Cross of Merit in 1943 and the Air Medal in 1945. In 1948 he organized District Weather Office subordinated to the National Hydrological-Meteorological Institute in Cracow. He took initiative to set up a research station of the Polish Geography Association on the Gąsienicowa Pasture in the Tatra Mountains (1949), which was later taken over by the Geography Department of the Polish Academy of Science. In 1952 he established the Meteorology and Climatology Chair and became a head of it. He organised Carpathian Weather Network, Polish Meteorology and Hydrology Association and Polish Geology Association. He was founder of the *Poznaj Świat* magazine [*Learn the World*], which is still being published today.

WOJCIECH WALCZAK, 1916-1984, geograf o zainteresowaniach przyrodniczo-krajoznawczych, szczególnie pasjonował się geomorfologią. Studiował geografę na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1945r. został asystentem w Instytucie Geograficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, kierowanym wówczas przez prof. Eugeniusza Romera, uzyskał tutaj tytuł doktora. W 1945r. przeniósł

up an astronomical observatory and meteorological station in 1872. Dr. Jędrzejewicz is the author of the first Polish course book in astronomy: Cosmography (Warsaw 1886). He worked out a fold-up dodecahedron globe, published in "Wszechświat" ["Universe"] magazine in 1887.

Globus uproszczony W. Milata, W. Walczak
Kraków 1948 / **The simplified globe** W. Milata,
W. Walczak, Cracow 1948

WŁADYSŁAW MILATA, 30 maj 1911-25 grudzień 1954, geograf, klimatolog. Związany z Katedrą Geografii Fizycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego początkowo jako asystent, adiunkt, a od 1951r. zastępca profesora. Podczas wojny początkowo służył w piechocie, w 1940r. trafił do Brygady Spadochronowej. W latach 1941-1944 był synoptykiem w służbie meteorologicznej polskich dywizjonów myśliwskich i bombowych w Wielkiej Brytanii, później w transatlantyckiej sekcji Meteorological Office Transport Command (1944-1946), w 1946r. ponownie znalazł się w Wielkiej Brytanii. Za zasługi został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi (1943r.) i Medalem Lotniczym (1945r.). W 1948r. zorganizował Okręgowe Biuro Pogody w ramach kierowanego przez siebie Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego w Krakowie. Zainicjował stację badawczą Polskiego Towarzystwa Geograficznego na Hali Gąsienicowej w Tatrach (1949r), przejętą później przez Instytut Geografii PAN. W 1952r. powołał Zakład Meteorologii i Klimatologii, którego był kierownikiem. Zorganizował Karpacką Sieć Meteorologiczną, krakowskie oddziały Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego oraz

Pracownię Dydaktyki Geografii Uniwersytetu Warszawskiego, którą kierował przez wiele lat. W 1927r. zorganizował pracownię geograficzną w Gimnazjum im. Stefana Batorego w Warszawie, pierwowzór modelu polskiej pracowni geograficznej, zatwierdzony przez ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (WRiOP). W 1930r. jako instruktor ministerialny opracował wzorcową pracownię geograficzną w Muzeum Pedagogiki przy Ośrodku Dydaktycznym Ministerstwa WRiOP. W okresie 1927 - 1937 zorganizowano na ten wzór 740 pracowni w szkołach średnich na ok. 1000 istniejących szkół średnich. Pracownia była prezentowana na zjazdach pedagogicznych w Genewie i Charbinie, gdzie została nagrodzona. Zaprojektował i samodzielnie wykonał 96 pomocy dydaktycznych, z czego 24 weszły do produkcji i użytku szkolnego. Wraz z ANDRZEJEM LORENTSKIM był autorem globusa *Globus fizyczny* (1: 40 mln), który wykonała Pracownia Pomocy Naukowych "Globus" w Warszawie (1946).

GUSTAW WUTTKE, September 30, 1887-October 23, 1975, a geographer, teacher, ministerial instructor, poet, constructor, author of school-books. He studied chemistry at Technical University in Lvov and natural sciences at the Philosophy Department of the University in Lvov. He was an all-around teacher and his aim was to pass to his pupils certain values as well as knowledge. His top priority was to arouse his pupils' interests, grant them understanding of basic phenomena and make them able to further discover the world on their own. He founded and for many years run the Geography Didactic Workshop at the University in Warsaw. In 1927

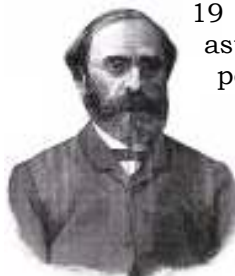
he set up a geography room in Stefan Batory Gymnasium in Warsaw. It was a prototype of Polish geography room approved by Ministry of Religious Denominations and Public Enlightenment [Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego]. In 1930 as a ministerial instructor he prepared a model geography room in the Pedagogical Museum at the Didactic Centre of the Ministry. From 1927 to 1937 no fewer than 740 rooms in secondary schools were set up according to this model (with total number of schools being around 1000). The room was displayed at the pedagogic conferences in Geneva and Charbin, where it was awarded. Wuttke designed and made 96 teaching aids, 24 of which entered the market and schools. Together with Andrzej Lorentski he designed a Physical globe to a scale of 1:40 million published by the Room of Teaching Aids "Globus" from Warsaw (1946).

ANDRZEJ LORENTSKI, 30 września 1914 - 6 listopad 1988, geograf, kartograf. Studiował początkowo historię, później geografię na Uniwersytecie Jagiellońskim, po wybuchu wojny kontynuował naukę na tajnym nauczaniu UJ, dyplom magistra geografii uzyskał w 1946r. W czasie studiów był asystentem w zbiorach kartograficznych Instytutu Geografii UJ. W 1939r. podjął pracę w Instytucie Spraw Narodowościowych w Krakowie, w czasie okupacji był rysownikiem w niemieckim Instytucie Wschodnim. W latach 1946-1951 kierował pracownią redakcyjną *Atlasu Powszechnego* w Krakowie. Pracownia powstała z inicjatywy prof. Józefa Szaflarskiego (1908-1989), autora wielu z wykonywanych przez Lorentskiego map. W 1946r. okresie wydał wraz z prof. Gustawem Wuttke globus fizyczny (Warszawa). W 1951r. pracownia została przejęta przez powstające PPWK w Warszawie jako Wydział Zamiejscowy Kraków. Z powodu wstrzymania prac przy

not finished one (1989), A. Szymanek, techn. ed. J. Pawlak physical globe 1:40 million, twelve editions from 1970 to 1988.

Autorzy składanych globusów Authors of folding globes

JAN WALERY JĘDRZEJEWICZ, 14 kwiecień 1835-19 grudzień 1887, lekarz, muzyk.

astronom samouk, pionier polskiej spektroskopii. Początkowo studiował na Wydziale Architektury w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie, po roku przerwał studia i rozpoczął karierę urzędniczą. W 1856r.

wyjechał na studia medyczne do Moskwy, utrzymywał się dając koncerty fortepianowe. Po studiach podróżował po Anglii, Niemczech i Francji, doskonaląc wiedzę medyczną, w 1862r. osiadł w Pińczowie k/ Kielc. Z zaoszczędzonych funduszy założył w 1872r. obserwatorium astronomiczne i stację meteorologiczną. Jest autorem pierwszego podręcznika astronomii napisanego w języku polskim: *Kosmografia* (Warszawa 1886). Opracował dwunastościenny globus składany, opublikowany w czasopiśmie *Wszelświat* w 1887r.

JAN WALERY JĘDRZEJEWICZ, April 14, 1835-December 19, 1887, a physician, musician, self-made astronomer, pioneer of Polish spectroscopy. He began studies at the Architecture Department of the School of Fine Arts in Warsaw but after one year he gave it up to take up a career as a clerk. In 1856 he went for medical studies to Moscow, where he earned his living by giving piano concerts. After his studies he travelled to England, Germany, and France widening his medical knowledge. In 1862 he settled in Pińczów near Kielce. There he employed his savings to set

(j. niemiecki, 1:80 mln) 1988r., 1989r., 1990r. drukowany w Kaliszu, Michalinie i Markach, globus fizyczny (j. rosyjski, 1:80 mln) w 1989r. drukowany w Kaliszu, oprawiany w Tarnowskich Górach, globus fizyczny (j. czeski, 1:80 mln) 1989r. (Kalisz, oprawa Tarnowskie Góry) i 1990r. (Michalin, oprawa w Sulejówku) Część map była oprawiana również przez spółdzielnie rzemieślnicze. Współautor dwóch globusów: A. Szymanek, red. techn. M. Procek globus fizyczny (1:30 mln), siedem wydań w latach 1972-1998, w tym jedno nie zrealizowane (1989) oraz A. Szymanek, red. techn. J. Pawlak globus fizyczny (1:40 mln) dwanaście wydań od 1970r. do 1988r.

ANTONI SZYMANEK, b. 1934, a cartographer, author of maps and atlases, editor of Wrocław Agency of PPWK. In the years 1956-1999 he was a regular employee of PPWK. The author of ten globe maps political globe 1:30 million, edition 1964, 1968, 1974, physical-political globe, with an inside light 1:40 million, eleven editions in the years 1978-1991, the new version of the physical-political globe, with an inside light 1:40 million, PPWK 1990, "Pomoce Naukowe" 1996, physical globe 1:80 million, 27 editions in the years 1959-1987, the new edition of the physical globe 1:80 million, 1988, 1989, physical mini-globe 1:180 million, published 1976, 1978, 1981, physical globe (German language) 1:80 million published 1988, 1989, 1990 printed in Kalisz, Michalin, Marki, physical globe (Russian language) 1:80 million (Kalisz, published 1989 in Tarnowskie Góry), physical globe (Czech language) 1:80 million published 1989 (Kalisz, published in Tarnowskie Góry) and 1990 (Michalin, published in Sulejówek). Additionally some globes were published by the Trade Cooperatives. Co-author of two globes A. Szymanek, techn. ed. M. Procek physical globe 1:30 million, seven editions in the years 1972-1998, including

Atlasie i rozwiązania pracowni, Lorentski przeniósł się do Warszawy, pracując jako starszy inspektor kontroli kartograficznej PPWK. W 1959r. rozpoczął pracę w Zarządzie Topograficznym Sztabu Generalnego Wojska Polskiego przy opracowywaniu i realizacji *Atlasu Świata* jako zastępca kierownika pracowni redakcyjnej. Z Wojskowymi Zakładami Kartograficznymi związany był do 1979r., zajmował się tam głównie opracowywaniem map topograficznych.

ANDRZEJ LORENTSKI, September 30, 1914-November 6, 1988, a geographer, cartographer. He studied history and then geography at the Jagiellonian University. After the breakout of the war he continued his studies at the underground University and eventually graduated in geography in 1946. In the course of his studies he worked as an assistant at the cartographic collections of the JU Geography Department. In 1939 he began working at the Institute of National Affairs in Cracow. During the occupation he worked as a draftsman for the German East-Institute. In the years 1946-1951 he headed the editorial office of *Atlas Powszechny* [General Atlas] in Cracow. The office came into being on the initiative of Prof. Józef Szaflarski (1908-1989), who was the author of many maps prepared by Lorentski. It was also at that time that Lorentski published a physical globe (Warsaw 1946) in collaboration with Prof. Gustaw Wuttke (1887-1975). In 1951 the office was taken over by the nascent National Cartography Publishing House from Warsaw (PPWK) to become its Local Agency in Cracow. As the preparation of the Atlas was stopped and the office ceased to exist, Lorentski moved to Warsaw and assumed a position of senior cartographic supervisor at PPWK. In 1959 he began working at the Topographic Board of the Polish Army General Staff at the project of

the World Atlas, and subsequently he became the vice head of the editorial office. Until 1979, when he retired, he was affiliated with the Army Cartographic Institute where he preparing topographic maps.

WŁADYSŁAW PAWLAK, ur. 26 lipca 1931, geograf, kartograf, specjalizujący się w generalizacji kartograficznej, redakcji map oraz kompleksowych opracowaniach regionalnych. Studiował geografę na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego, naukę kontynuował na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego. W latach 1955-1964 był

kartografem i redaktorem map w PPWK we Wrocławiu. Od 1967r. związany jest z Zakładem Kartografii Uniwersytetu Wrocławskiego, którego jest kierownikiem od 1980r. W 1995r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego, a w 1985r. zainicjował powstanie Pracowni Atlasu Dolnego Śląska na Wydziale Nauk Przyrodniczych UW, którym kieruje do dziś. Z jego inicjatywy od 1985r. odbywają się cykliczne ogólnopolskie *Szkoły Kartograficzne*, od 2000r. pod hasłem *Główne Problemy Współczesnej Kartografii*. Autor i współautor map globusowych, wydawanych przez PPWK we Wrocławiu: globus fizyczny skala 1:30 mln wydania: 1959r., 1962r., 1963r., 1964r., globus fizyczny skala 1:40 mln wydania: 1964r., 1968r.

WŁADYSŁAW PAWLAK, b. July 26, 1931, a geographer, cartographer, specialist in cartographic generalisation, map edition and comprehensive regional analysis. He studied geography at the Biology and Natural Sciences

Department of the Jagiellonian University, and he continued his studies at the Natural Sciences Department of Wrocław University. In the years 1955-1964 he was working as a cartographer and editor at PPWK in Wrocław. Starting in 1967 he was affiliated at Cartography Chair of the Wrocław University, and in 1980 he became its head. In 1955 he became a full professor and in 1985 he initiated the Lower Silesia Atlas Studies at the Natural Sciences Department of Wrocław University, and he has been a head of it until today. He is scientific editor and author of the comprehensive regional survey—The Lower Silesia and Opole Area Atlas. He elaborated basic maps of the river system and town network. In 1985 he initiated a cycle of National Polish Cartographic Workshops, since 2000 organized under the general heading The main problems of modern cartography. Author and co-author of globe maps published by PPWK: physical globe 1:30 million, 1959, 1962, 1963, 1964, physical globe 1:40 million, 1964, 1968.

ANTONI SZYMANEK, ur. 1934r., kartograf, autor map i atlasów, redaktor Oddziału Wrocławskiego PPWK. W latach 1956-1999 był stałym pracownikiem PPWK. Autor dziesięciu map globusowych: globus polityczny (1:30 mln) wydania w latach: 1964, 1968, 1974, globus fizyczno-polityczny, podświetlany (1:40 mln) jednaście wydań 1978r.-

1991r., nowa wersja globusa fizyczno-politycznego, podświetlanego, (1: 40 mln) PPWK 1990r., "Pomoce Naukowe" 1996r. globus fizyczny (1: 80 mln) 27 wydań w latach 1959-1987 nowe wydanie globus fizyczny (1: 80 mln) 1988r., 1989r., globus fizyczny "mini" (1:180 mln) 1976r., 1978r., 1981r. globus fizyczny